

## Izrael és az Arabok

Három fő vonás határozza meg Izrael külpolitikáját. Az első és a legfontosabb: Izrael kapcsolata az arab világgal; a második: Izrael kapcsolata a nem zsidó világgal; a harmadik: kapcsolata a határain kívül élő zsidó néppel.

A cionista eszme alapvető gyengesége és legnagyobb kudarca: kezdettől fogva vagy félreismerte, vagy alábecsülte, hogy milyen döntő fontosságú az arab világ magatartása egy zsidó állam eszméjét illetően. Éppen itt mutatkozik meg Theodor Herzl rendkívül naiv politikusnak, aki semmit sem tudott a közel-keleti helyzetről; valószínűleg ez tette lehetővé számára, hogy megfogalmazza a zsidó probléma zseniálisan egyszerű megoldását a zsidó állam létrehozása útján: „az ország nélküli népet a nép nélküli országba” kell átszállítani. Az arab problémának semmiféle jelentőséget nem tulajdonított. Számára magától értetődő volt, hogy az arabokat egy demokratikus zsidó állam egyenjogú polgárainak tekintik majd, és semmiféle problémát nem okozhatnak.

Csaknem az összes cionista ideológus többé-kevésbé erre az álláspontra helyezkedett. Csak a cionista vetők második generációjának vezetői – Weizmann, Ben Gurion és Sharett – kezdték a problémát jobban figyelembe venni. Elkerülhetetlen volt ugyanis, hogy az arabok tiltakozásai, valamint a cionista kolóniák és a városi zsidó lakosság ellen indított fizikai támadások rá ne irányítsák a figyelmet arra a problémára, amelyről a legszívesebben tudomást sem vettek volna. A legjobban Weizmann értette meg a problémát, elsősorban elméletileg. Az arab–zsidó konfliktust ugyanis nem a jog és a jogtalanság konfliktusaként fogta fel – a legtöbb cionista vezető nagyon is hajlott erre –, hanem két jog közötti konfliktusnak tartotta; jogosan igényelte a zsidók elsőbbségi jogát Palesztinára vagy annak egy részére, mert népe számára ez élet és halál kérdése volt, míg az arab világ egészének jövőjét – óriási területeivel – nem veszélyeztette az egy százaléknál is kisebb területi veszteség. Ezért látta Weizmann a megoldást egy

klasszikus formulában: minimális jogtalanság az arabokkal szemben. Ezen túlmenően kísérletet tett a probléma gyakorlati megoldására is. 1919. január 3-án megállapodást írt alá Fejszál királlyal, Szíria akkori urával.<sup>1</sup> A megállapodás arab részről elismerte a zsidó betelepülést és a zsidó Palesztinát. A megállapodás azonban teljesen hatástalan maradt, mert a franciák kisvártatva elűzték Fejszált Damaszkuszról, és így már nem nyilatkozhatott az arab világ nevében.

Ben Gurion, Sharett és mások alkalmilag megkísérelték, hogy egyetértésre jussanak az arabokkal. Jómagam is többször megkíséreltem ezt, amikor a Népszövetségben, Genfben képviseltem a zsidó ügynökséget. Ha azonban áttekintjük mindezeket a sikertelen kísérleteket, kitűnik, hogy mindnyájan túl kevés figyelmet szenteltünk a problémának, és a megegyezést célzó fáradozások teljességgel elégtelenek voltak. Úgy tűnt, a cionista mozgalom fő feladata mindenekelőtt az, hogy a zsidó nép többségét vagy egy nagy részét meggyőzze államának jogosultságáról, másodsorban pedig, hogy megszerezze a legfontosabb országok, a nyugat- és közép-európai országok, majd később az Egyesült Államok támogatását. Az arab problémát a cionista mozgalom másodrendűnek tekintette, ami korábban, amikor alig egy-két arab állam létezett – Egyiptom nem tekintete magát kifejezetten arab államnak – érthetőnek tűnt. Senki nem gondolt arra, hogy az arab kérdésnek ugyanakkora vagy nagyobb jelentősége lehet, mint Nagy-Britannia, Franciaország, az Egyesült Államok és más hatalmak támogatásának.

A probléma tragikus alábecsülésének van alapja: elsősorban az, hogy az arabok a második világháborút megelőző években, a nemzetközi politikában, a maival összehasonlítva, nagyon kis szerepet játszottak. Egyiptomon kívül csak nagyon kevés arab állam létezett. Senki nem láthatta előre azt a nagy hatalmat, amelyre az arabok a világ legnagyobb olajtartalékainak birtoklása révén szert tesznek. A második ok az volt, hogy a cionista mozgalom kezdetekor a világ még a gyarmati korszak szakaszában élt, s ennek idején nemcsak az arab országok, hanem számos más ázsiai és afrikai ország fölött is, ilyen vagy amolyan módon a nyugat-európai hatalmak, elsősorban Nagy-Britannia és Franciaország, később – kisebb mértékben – Németország és Olaszország uralkodtak.

Nagyon nagy, a jövőbe látás tehetségével megáldott államférfinak kellett volna lenni ahhoz, hogy valaki előre lássa azt a gyökeres változást, amely a második világháború után következett be az arabok helyzetében. Egyetlen cionista gondolkodó sem tekintette reálisnak

azt a lehetőséget, hogy komoly háborús konfliktus robbanjon ki az arabok és a zsidó állam között. Alapvető eszméjük – különösen azoknak a vezetőknek, akik a cionizmusban nemcsak modern nacionalizmust, hanem egyidejűleg nagy társadalmi és humanista mozgalmat láttak – az a meggyőződés volt, hogy a zsidók hozzák majd el a zömmel még „primitív állapotban” élő araboknak a modern technikát, kultúrát és civilizációt, és azok tárt karokkal, jótevőként fogadják majd őket. Egy új fejlődést valósítanak majd meg együtt a Közel-Keleten. Ez a meggyőződés éppen olyan naiv volt, mint amennyire irreális. A cionista mozgalom alábecsülte az arab világ nacionalista érzésének, büszkeségének és annak a vágyának erejét, hogy a gyarmati elnyomás évszázadai után elnyerhesse a függetlenségét. Lebecsülték az arab történelem nagy korszakainak az emlékeit, hiszen az arabok a világ legnagyobb hatalmai közé tartoztak, elfoglalták Európa nagy részét, s egyidejűleg létrehozták a történelem egyik legcsodálatosabb kultúráját és egyik legdinamikusabb vallását.

A cionista mozgalom úgy tekintett az arab problémára, mintha a 19. század kezdetén alakult volna ki. Ha ugyanis a nagyhatalmak akkor támogattak volna egy zsidó államot, az arabok aligha tanúsíthattak volna ellenállást. A cionista mozgalom úgyszólván az utolsó pillanatban lépett a világtörténelem színpadára, éppen abban a pillanatban, amikor a gyarmati kor utolsó fejezete kezdődött, és az arab hatalom még nem fejlődött ki teljesen. Mert az is valószínűtlen, hogy az ENSZ-tagállamok többsége 1976-ban elfogadta volna a zsidó állam létrehozására vonatkozó javaslatot.

Ebben az összefüggésben figyelemre méltó egy második megfontolás is: ugyanaz a nacionalista hullám, amely a cionizmust létrehozta, hívta életre az arab nacionalista mozgalmakat. Mindkét mozgalom azonos időben fejlődött ki. Az előny nagyon is az arabok oldalán volt, mert hatalmas területekkel, számos állammal rendelkeztek, ma pedig birtokukban van az a gazdasági hatalom, amelyet az olaj jelent.

E könyv szerzője azon nem kevés cionista gondolkodók közé tartozik, akik kezdettől fogva hangsúlyozták az arab probléma fontosságát. Miután Nagy-Britannia – amely akkoriban világhatalma csúcspontján állt – 1917-ben nyilvánosságra hozta a Balfour-nyilatkozatot, cikket írtam, amelyben hangsúlyoztam ugyan a Balfour-nyilatkozat jelentőségét, de hozzáfűztem, hogy ha egy napon az arabok írnának alá egy ilyen nyilatkozatot, az még fontosabb esemény lenne. Akkoriban minden oldalról bírálat ért és kigúnyoltak. Nem akarták megérteni, miként hasonlíthatja össze valaki a „primitív” arab bedu-

in törzseket a hatalmas brit birodalommal, vagy hogyan tekintheti a cionizmushoz való viszonyukat fontosabbnak az angolokénál. Néhány évvel a Balfour-nyilatkozat közzététele után barátommal, Jakob Katzkinnal *Szabad Cionista Újság* címen cionista folyóiratot adtam ki és ebben újra és újra hangsúlyoztuk és elemeztük az arab probléma fontosságát. Csak kevés cionista író osztotta véleményünket, és csoportunknak nagyjában és egészében csekély befolyása volt a cionista politikára.

Külpolitikai tevékenységem során a Balfour-nyilatkozat utáni években a Cionista Végrehajtó Bizottság tagjaként, és mindenekelőtt azokban az években, amikor Genfben, a Népszövetségnél képviseltem a Cionista Világszervezetet, mindig tudatában voltam a probléma fontosságának. Be kell azonban vallanom, én sem tettem eleget annak érdekében, hogy rábírjam a cionista mozgalmat: szenteljen több energiát ennek a problémának. Úgy hiszem azonban, hogy még ez esetben sem jártam volna sikerrel. A mozgalom természetes módon oly szenvedélyesen összpontosította minden erejét a nem zsidó közvélemény és a demokratikus országok megnyerésére, egyidejűleg mozgósítva a zsidó népet, hogy teremtsen új realitásokat a cinizmus útján: egyszerűen nem maradt elegendő energiája, hogy kellő figyelmet szenteljen az arab problémának. Egyes csoportok és egyes személyek, így Jehuda [Judah] Magnes, a jeruzsálemi Héber Egyetem akkori elnöke és még néhányan, köztük Martin Buber, a nagy zsidó gondolkodó, ugyanezért a célért dolgoztak, de befolyásuk a cionista vezetőségre túlságosan gyenge volt ahhoz, hogy döntő változást hozhassanak.

Ha tárgyilagosak akarunk lenni, természetesen hangsúlyoznunk kell, hogy az arabok magatartása kezdettől fogva nem könnyítette meg ezt a kísérletet. Az arabok talán még a zsidóknál is kevésbé hajlamosak a kompromisszumokra és a megbékélésre. Kezdetől fogva hajthatatlanok voltak, de természetesen mi is meglehetősen engesztelhetetlenséget tanúsítottunk, amikor egész Palesztinát, beleértve Transzjordániát is, a magunk számára követeltük.

Itt nincs módunk arra, hogy egyenként elemezzük az említett kísérleteket, és megvizsgáljuk sikertelenségük okait. Tény az, hogy miután Anglia mandátumának feladása mellett döntött és a probléma az Egyesült Nemzetek Szervezete napirendjére került, az arabok mereven elutasították azt a követelésünket, hogy zsidó állam jöjjön létre Palesztina egy részében. Bízta abban, hogy a sok mohamedán és más állam támogatásával sikerül megakadályozni egy, a cionistákat

támogató határozat elfogadását. Miután a demokratikus és kommunista államok támogatásával elfogadták a Palesztina kettéosztását előírányzó határozatot, meg voltam győződve arról – s ebben kezdetben csak Sharett támogatott –, hogy még egy utolsó kísérlet kell tennünk, hátha sikerül megegyezni. Arra ugyan nem bírhattam volna rá őket, hogy Palesztina egy részében elfogadjanak egy zsidó államot, de arra talán igen, hogy erre ne a palesztinai bevonulással és háborúval reagáljanak. Egyiptomi részről, ha nem is hivatalosan, félhivatalosan jelezték nekem, hogy az akkori miniszterelnök, Moshe Sharett és jómagam, a Cionista Végrehajtó Bizottság mérsékeltjei, valamint Nokrasi pasa, az akkori egyiptomi miniszterelnök között esetleg találkozás jöhetne létre. Truman elnök hajlandó volt arra, hogy rendelkezésünkre bocsássa személyes használatú repülőgépét. Titokban kellett volna Máltán vagy Rhodoszon találkozoznunk Nokrasi pasval vagy valamelyik képviselőjével, hogy rávegyük az arabokat: semmi esetre se reagáljanak bevonulással. Ma már senki se mondhatja meg, vajon sikeres lett volna-e ez a kísérlet. A politikában soha nem bizonyítható egy gondolat létjogosultsága, ha nem tettek kísérletet megvalósítására. Sharett és én olyan fontosnak tartottuk ezt a kísérletet, hogy javasoltuk Ben Gurionnak, halassza el néhány héttel az állam kikiáltását. Sharett New Yorkból Palesztinába repült, hogy Ben Guriont ilyen irányba befolyásolja. Nemcsak, hogy nem járt sikerrel, hanem ő maga is megváltoztatta véleményét a palesztinai zsidók óriási lelkesedésének hatására, amely az ENSZ-határozatot követte. Amikor néhány héttel később Izraelbe érkeztem és megkérdeztem Ben Guriont, miért nem akarta kis idővel késleltetni az állam kikiáltását, azt válaszolta, hogy amennyiben akkor magam is Palesztinában és nem több ezer kilométer távolságban lette volna, én is elvesztettem volna hűvös és racionális tartásomat. Én sem tudtam volna egy nappal sem tovább várni, hogy kikiáltsam azt az államot, amelyről évszázadok óta álmodtunk. Nem mondhatom, hogy nem volt igaza, és ez megerősít meggyőződésemben: ha ilyen esetekben ésszerű döntéseket akarunk hozni, célszerű dolog bizonyos földrajzi és szellemi távolságot beiktatni közénk és a probléma közé. Akárhogy is történt, kikiáltották az államot – az arabok egyesült erővel rátámadtak, és győzött a kis izraeli hadsereg, bár erre senki sem számított. Ez azonban nem döntött el semmit. A Talmud csodálatos megállapítása, hogy az egyik bűn maga után vonja a másikat, erre a helyzetre is vonatkozik; az első háborút három másik követte és mindmáig semmi nem oldódott meg.

Egyesek állítják, és én hajlandó vagyok osztani ezt a véleményt, hogy Izrael 28 éves fennállása alatt több alkalom adódott, amikor meg lehetett volna egyezni, elkerülve az újabb háborúkat. Különböző izraeli diplomaták, akik például részt vettek a felszabadító háborút követő rhodoszi tárgyalásokon, amelyeket Ralph Bunche<sup>2</sup> vezetett – ezek a tárgyalások vezettek el az első fegyverszünethez – mondták nekem, hogy igazi békét köthettünk volna bizonyos izraeli területi engedmények ellenében. Miután én magam nem voltam jelen Rhodoszon, nem vagyok illetékes ebben a kérdésben véleményt mondani. Az én véleményem szerint, a legutolsó és legkedvezőbb alkalom a hatnapos háború szinte csodával határos győzelme után kínálkozott; ilyen győzelemre senki sem számított, még maguk az izraeli tábornokok sem. Úgy hiszem, akkor lehetőség kínálkozott a békére, ha Izrael nem felejt el Eskol miniszterelnöknek néhány nappal a háború kitörése előtt tett kijelentését, miszerint Izraelnek nincsenek területi igényei, és ha akkor felajánlották volna az araboknak a megszállt területek kiürítését – Jeruzsálem kivételével – a formális béke fejében. Senki sem tudja, hogy mi történt volna, mert nem kísérelték meg.

Izrael politikájának, amelyet miniszterelnöksége idején Ben Gurion fogalmazott meg, határozott meg és irányított, és amelyet többé-kevésbé utódai is folytattak – bár BenGurion intuíciója, realizmus és a emberi nagysága nélkül – az volt a lényege, hogy az arabokat az állandó izraeli erődemonstrációval meggyőzzék: el kell fogadniuk Izrael államot. Ennek a politikának alapelemei – megtorlások, el-lentámadások a fedainok ellen, konok ragaszkodás a meghódított területekhez – éppen ezen a taktikán alapultak: az arabokat annyira meg kell győzni Izrael erejéről, hogy többé-kevésbé engedniük kell.

Ezt a politikát én soha nem támogattam és több alkalommal hevesen bíráltam. Éveken át nyilvánosan és négy szemközt szinte szüntelen párbeszédet folytattam Ben Gurionnal – nem is felejték el néhány, az éjszakába nyúló vitát –, minden eredmény nélkül. Mindig meg voltam győződve arról, hogy az idő az araboknak dolgozik. Ben Gurion ennek az ellenkezőjét vallotta. Felvetődik bennem a kérdés: mi az oka annak, hogy egy ilyen nagy politikai tehetség, akiben ennyire egyesült a látnoki képesség és a realizmus, nem ismert fel egy ilyen magától értetődő tényt? Az arabok húsz-harmincszorta erősebbek Izraelnél és sokkalta nagyobb területekkel rendelkeznek. Ezenkívül olyan idöket élünk, amikor a korábban gyarmatosított államok függetlenekké válnak, és úrrá esz rajtuk a szenvedélyes na-

cionalizmus. Hogyan is remélhető ilyen körülmények között, hogy az idő Izraelnek dolgozik?

Erre a magatartásra a logika nem adhat magyarázatot, csak Izrael népének és általában a zsidóknak a lelkülete, az a lelkület, amelynek talán Ben Gurion volt a leghatásosabb képviselője.

Ötvenéves politikai tevékenységem és tapasztalataim alapján kénytelen voltam újra és újra megállapítani, hogy az emberek, a mozgalmak, az államok és a népek motivációját tekintve a pszichológiának elsőbbsége van az ideológiával szemben. Az emberek könnyen találnak módot arra, hogy pszichológiai indítékaikat úgynevezett racionális érvekkel támasszák alá. Különösen vonatkozik ez egy olyan népre, mint a zsidó, amely kétezer év alatt rendkívüli elemző és logikai tehetséget fejlesztett ki a Talmud tanulmányozása és a legkifinomultabb logikai érvelés több generációs gyakorlása révén. A zsidóknak sohasem esik nehezükre, hogy lelki beállítottságukra, amely arra készíti őket, hogy megtegyenek valamit, mást pedig figyelmen kívül hagyjanak, logikus igazolást találjanak.

Az előbbi fejezetben található megjegyzéseim – a zsidó nép szívós kitartásáról, amely lehetővé tette számára, hogy túlélje az üldözés évszázadait; az antiszemitizmus és a Hitler-korszak lidércnyomásos emlékéiről; a tehetetlenségből a hatalomba való hirtelen átmenet hatásáról – lélektani magyarázatot adnak a zsidó külpolitikára általában, és az arabokkal szembeni politikára pedig különösen. Minden új győzelem természetesen erősítette ezt a lélektani alapállást, és úgy tűnt, mintha az idő Izraelnek dolgozna, amikor minden háborúval nagyobbak látszott a győzelem. Ennek a lélektani folyamatnak 1967-ben volt a csúcspontja.<sup>3</sup> Jelentős izraeli vezetők gyakran mondták nekem, hogy nincs racionális magyarázat erre a háború első hat órájában aratott villámgyőzelemre. Jámbor zsidók az isten kezét látják ebben a győzelemben, sőt még a nem vallásos izraeli vagy másutt élő zsidókat is misztikus hittel tölti el ez a győzelem. Úgy tűnik, hogy ez a szokatlan és csodával határos győzelem teljes mértékben aláátmasztja Ben Gurion elméletének jogosultságát, amely szerint – különösen katonai és kulturális téren – tartósan növekednie kell a szakadéknak az arabok és az izraeliek között, és évről évre fokozódnia kell az izraeli fölénynek.

Sohasem voltam a hatnapos háború híve. A zsidó világ kevés Kasszandrája közé tartoztam, kételkedtem abban, hogy ennek a győzelemnek a következményei tartósan kedvezőek lesznek. Gyakran gondoltam Nietzsche figyelmeztetésére: a népeknek sokkal nehezebb

megemészteni a nagy győzelmet, mint a vereséget. A nagy vereségeknek gyakran pozitív hatásuk van. Önkritikára bírják az embereket, arra készítetik őket, hogy helyzetüket tárgyilagosabban és kritikusabban vizsgálják, és nagyobb áldozatokat hozzanak. Ezzel szemben a győzelmek gyakran oda vezetnek, hogy a győztesek illúziókban ringatóznak – úrrá lesz rajtuk a pökhendiség és agresszivitás, és így gyakran megesik, hogy gyengítik egy nép morálját. Ez történt sajnos Izraelben a hatnapos háború után, de itt nincs helye annak, hogy ezt részletesebben kifejtsem.

Ezeknek az izraeli győzelmeknek eredményeképpen erősödött az arabok gyűlölete, ellenségesége, megalázottságuk érzése és fokozódott elszántságuk, hogy Izraelt sohasem ismerik el és – amennyiben ez lehetséges – elpusztítják. A Jom Kippur-háború<sup>4</sup> – történelmi szemszögből – a hatnapos háború egyik negatív következménye volt. Izrael – abban a meggyőződésben, hogy a *status quo* nagyon sokáig fennmarad – túlságosan is biztos volt fölényében. Az izraeliek úgy gondolták, az arabok elég reálisak lesznek ahhoz, hogy ne kezdjenek új háborúba és ne kockáztassák meg a vereséget. A hatnapos háborúban aratott győzelem meggyengítette az izraeli élet morális és katonai frontját és sok más területét. Az eredmény az 1973-as háború volt, amely néhány nap alatt alapvetően megváltoztatta a helyzetet.

Izrael a két háború közötti években irreális politikát folytatott. A *status quo* fenntartására törekedett abban a reményben, hogy az arabok és a nagyhatalmak végül is egyaránt elfogadják a fennálló helyzetet. A formula úgy szólt, hogy Izrael csakis közvetlenül hajlandó tárgyalni az arabokkal, közvetítők nélkül. Az 1967. szeptemberi khartumi konferencia<sup>5</sup> után viszont már világossá vált, hogy az arabok elhatározták, nem tárgyalnak Izraellel. Semmi esetre sem a gyengeség helyzetéből.

Amikor a négy nagyhatalom felajánlotta közvetítését, Izrael elutasította az ajánlatot. Amikor [Gunnar] Jarring<sup>6</sup> megkezdte közvetítő utazásait Izrael és az arab államok között, Izrael nem tett semmit, hogy elősegítse a sikert. Amikor az amerikai kormány 1970 augusztusában félénk kísérletet tett, hogy a második Rogers-terv<sup>7</sup> keretében javaslatot tegyen a megegyezésre, Izrael a hivatalos, de tartózkodó egyetértés ellenére semmit nem tett a terv megvalósítása érdekében. Idézhetném számos izraeli vezető nyilatkozatát a Jom Kippur-háború előtti hetekből, hogy bizonyítsam, mennyire biztosak voltak abban, hogy a háború legcsekélyebb kockázata sem áll fenn, és – amennyiben az arabok mégis megkockáztatnák azt – órák alatt legyőznék őket.

Soha nem hittem abban, hogy a *status quo*t fenn lehet tartani. Mindig biztos voltam abban, hogy az arabok mindent megtesznek a *status quo* felszámolása érdekében, és hosszú távon a világ legtöbb állama kedvetlenségből és türelmetlenségből nem lesz hajlandó továbbra is támogatni az izraeli politikát. Ez a helyzet valóban zavarta már a nyugat-európai országokat, és számos afrikai ország, amely kezdetben Izrael-barát volt, az izraeli politikát szabotázs-politikának tekintette, különösen a „bölcsek missziójának” 1971. novemberi kudarca után.<sup>8</sup> Még az Izrael iránt barátságos kommunista államoknak a vezetőit is, így Titót és Ceaușescut – ez utóbbi kockázatot vállalt, mint az egyetlen kommunista államférfi, aki 1967 után nem volt hajlandó megszakítani a diplomáciai kapcsolatot Izraellel – évről évre kritikusabbá, csalódottabbá és bosszúsabbá tette Izrael politikája. Gyakran kértek, magyarázom meg nekik, miként lehet egy olyan intelligens nép, mint az zsidó, ilyen kevésbé realista, miért képtelen megérteni, hogy a *status quo* nem tartható fenn, és az arabok évről évre erősebbek lesznek.

Nem lennék korrekt és tisztességes, ha e helyütt nem említeném meg, hogy az izraeli politikának ebben a bírálatában a felelősség nagy része, ha ugyan nem a legnagyobb része, az Egyesült Államokra hárul. Ez a szuperhatalom – az utóbbi két évben az egyetlen kifejezetten Izrael-barát nagyhatalom – annak ellenére, hogy páratlan lehetőségei voltak az izraeli politika befolyásolására, semmit nem tett ezen a téren, sőt még erősítette is a *status quo* fenntartásával kapcsolatos izraeli illúziókat. Jarring első kudarca után az Egyesült Államok kezdeményezte a misszió megújítását. Az arabok készek voltak, de az izraeliek megghiúsították a kezdeményezést. Az Egyesült Államok 1969 decemberében tette közzé az első Rogers-tervet, amelyet Nixon is pártfogolt; mikor azonban az izraeliek közvetve és közvetlenül hevesen tiltakoztak a terv ellen, az amerikai elnök nem vállalt közösséget Rogersszel, és ejtették a tervet.

Ez a magyarázata annak, hogy az izraeli vezetők – szinte érthető módon – arra a végkövetkeztetésre jutottak, hogy az Egyesült Államok mindenben támogatja negatív politikájukat és erősíti őket a *status quo* fenntartásában. Ha van csak egy felelőse is a Jom Kippur-háborúnak, az az Egyesült Államok.

Nem céloom most, hogy elemezzem ennek az amerikai politikának a rövid távú céljait, azt a politikát, amely méltatlan egy olyan világhatalomhoz, amilyen az Egyesült Államok. E politikának sok indítéka volt: külpolitikailag annak megakadályozása, hogy a Szovjetunió

növelhesse tekintélyét, sikeres segítséget nyújtva az araboknak az elveszített területek visszaszerzésében; belpolitikailag a zsidó választók befolyása és az a dinamikus támogatás, amelyet Amerikában számos nem zsidó csoport nyújt Izraelnek. Bármilyen indítékai legyenek is az Egyesült Államok és Izrael politikai irányvonalának, amely a *status quo* fenntartására irányult, előbb-utóbb kudarcot kellett vallania.

Néhány más zsidó és nem zsidó politikai és diplomáciai vezetővel együtt gyakran figyelmeztettem Izraelt. Nem méltattak bennünket figyelemre. Igaz, Izrael tett különböző kísérleteket, hogy párbeszédet kezdjen arab vezetőkkel és megegyezzek velük, de mivel az izraeli politika alapja a régi határok elutasítása, már eleve világos volt, hogy ezek a kísérletek kudarcot vallanak. Ezen időszak számos kudarcának következménye volt a Jom Kippur-háború.

#### *Szerkesztői jegyzetek*

- <sup>1</sup> A megállapodást lásd: Lugosi Győző (szerk.): *Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006, 53–54.
- <sup>2</sup> Ralph Bunch (1904–1971): Nobel-békedíjas (1950) amerikai politikatudós, vezető diplomata.
- <sup>3</sup> Az ún. „hatnapos háború”-ról, azaz Izrael Egyiptom és másik három arab állam elleni – megelőzőnek beállított –, győztes villámháborújáról van szó, 1967. június 5. és 10. között.
- <sup>4</sup> A jom kippuri háború Izrael, illetve Egyiptom és Szíria koalíciója között 1973. október 6-án (a zsidó engesztelés napján, a legnagyobb izraeli ünnepen,) kezdődött az egyiptomi és a szíriai haderő meglepetésszerű támadásával, és október 25-én a (3 nappal korábban aláírt) fegyverszünet életbe lépésével ért véget.
- <sup>5</sup> Az Arab Liga 1967. augusztus 29 és szeptember 3. között, Khartumban megtartott csúcskonferenciáján, amely a hatnapos háború katonai és politikai következményeit értékelte, az elfogadott határozatokat „3 nem”-ben foglalták össze: az arab államok 1. nem kötnek békét Izraellel; 2. nem ismerik el Izrael állam létét; 3. nem tárgyalnak Izraellel. A konferencia határozatait lásd: Lugosi Győző (szerk.): i.m. 402–403.
- <sup>6</sup> Gunnar Jarring (1907–2002): svéd turkológus, vezető diplomata, U Thant ENSZ főtitkár különleges közel-keleti megbízottja. 1968-ban megkezdett közvetítő tárgyalásainak célja az ENSZ BT nevezetes 242. sz. határozatában foglaltak végrehajtásának elősegítése volt.
- <sup>7</sup> A William Rogers (1913–2001) amerikai külügyminiszter által 1969 decemberében előterjesztett katonai-politikai javaslatcsomag, amelynek célja kedvező légkör teremtése a Jarring-misszió sikeréhez. A Rogers-terv szövegét lásd: Lugosi Győző (szerk.), i. m. 420–423.
- <sup>8</sup> A Jarring-misszió kudarca után Mokhtar Ould Daddah, az *Afrikai Egységszervezet* soros elnöke által a térségbe küldött, afrikai elnökökből álló delegációról van szó

– tagjai Ahmadou Ahidjo (Kamerun), Léopold Sédar Senghor (Szenegál), Joseph Mobutu (Zaire) et Yakubu Gowon (Nigeria) voltak –, amely Gunnar Jarring közvetítő misszióját lett volna hivatott folytatni. A közvetítés azonban Golda Meir izraeli miniszterelnök elutasítása miatt sikertelen maradt.

Eredeti megjelenés: Nahum Goldmann: *Izraelnek felejtenie kell*. Az MSZMP KB és a Kossuth Könyvkiadó zárt terjesztésű kiadványosorozata. 141. sz. Hely, év és fordító nélkül [Budapest, 1980], 31–41. A fordítás alapjául szolgáló kiadvány: *Israel muß umdenken. Die Lage der Juden* 1976. Hamburg, Rowohlt, 1976.